

Пам'ятаєш Сашу?

Пам'ятаєш? Та як вони могли це забути? І хоча знали його зовсім недовго, роки потому його ім'я спливатиме в їхній пам'яті, відтак вони посміхатимуться чи навіть сміятимуться і шукатимуть руки одне одного, згадуючи.

Саша. Який чуйний, дотепний товариш; який хитрун, яке талановите дитя, який вигадник, пустун, опівнічний співрозмовник, ясне сонечко туманного дня!

Саша!

Той, кого вони ніколи не бачили навіч, але з ким часто вели бесіди у своїй крихітній спальні о третій ночі. Вони перебували вдалині від друзів – бо ті, щойно зачувши його ім'я, перш за все, звівши вгору очі, засумнівалися би щодо їхнього здорового глузду.

То хто чи що був той Саша, і де вони зустрілися, чи, можливо, він лише наснився їм? І хто такі вони самі?

Тож коротенько: вони – це Меггі і Дуглас Сполдінги, і жили вони на березі шумливого моря із теплим піском, по-

серед хитких мостів, перекинутих через майже висхлі канали Венеції, що в штаті Каліфорнія. Незважаючи на брак грошей і відсутність престижних меблів у крихітному двокімнатному помешканні, вони були неймовірно щасливі. Він був письменником, та й вона працювала, щоби підтримати його, поки він завершував свій Великий американський роман.

Жили вони так: щовечора вона приїжджала з Лос-Анджелеса, де працювала в діловій частині міста, а він, чекаючи на неї, купляв гамбургери, або ж вони разом ішли на пляж, щоби перекусити хот-догами; щовечора вони витрачали від десяти до двадцяти центів на гральні автомати, потім ішли додому, кохалися, лягали спати, і назавтра все повторювалося: ті самі хот-доги, ігрові автомати, любов, сон, робота тощо. Це був чудовий рік, коли вони були молодими й закоханими, і їм здавалося, що так триватиме вічно.

Аж поки не з'явився *він*.

Безіменний. Бо тоді він ще не мав імені. Він погрожував з'явитися через кілька місяців після їхнього одруження, нанести нищівний удар по сімейному бюджету та

його письменництву, але якось розчинився, полишивши по собі лиш відгомін тривоги.

Але тепер зіткнення було неминучим.

Одного вечора, сидячи за омлетом із шинкою та дешевим червоним вином, коли розмова їхня неспішно текла, а вони, зіпершись ліктями на журнальний столик, обіцяли одне одному велике і славне майбутнє, Меггі раптом сказала:

– Щось мені недобре.

– Що таке?

– Увесь день мені було якось не по собі.

І зранку мене трохи нудило.

– О Боже! – він підвівся, обійшов столик, обхопив руками її голову, притис її чоло до свого, а тоді глянув на бездоганий проділ в її волоссі і раптом посміхнувся.

– Ти хочеш сказати, – промовив він, – що Саша повернувся?

– Саша? Це *хто*?

– Коли він з'явиться, то сам про себе *розповість*.

– Звідкіля ти *взяв* це ім'я?

– Не знаю. Воно крутилося в моїй голові цілий рік.

– Саша? – вона зі сміхом притисла його долоні до своїх розпашілих щік. – Саша!

– Зайди-но завтра до лікаря! – порадив він.

– Лікар сказав, що Саша поки що мешкатиме разом з нами, не потребуючи додаткової житлової площі!

– Чудово! – він помовчав. – Дай-но я *прикину*, – він подумки підрахував їхні банківські рахунки. – Ні, таки найважливішою є *перша* думка. Чудово! То коли ми зустрічатимемо нашого марсіанського прибульця?

– У жовтні. Поки що він мікроскопічний і геть крихітний: я заледве вирізняю його голос. Але тепер, коли в нього є ім'я, я здатна його почути. І він обіцяє вирости великим, якщо ми піклуватимемось про нього.

– «Енергійний інвалід!»¹.

¹ «The Fabulous Invalid» – п'єса американських драматургів і театральних діячів Джорджа Кауфмана (George S. Kaufman, 1889–1961) і Мосса Гарта (Moss Hart, 1904–1961). У п'єсі йдеться про розквіт та занепад театру «Маджестік»: театр як явище привабливий і сповнений життя, але водночас він є інвалідом, бо на нього завжди не вистачає коштів.

– То на *яке* число мені закупувати моркву, шпинат і броколі?

– На Геловін.

– Не може бути!

– Направду!

– Люди стверджуватимуть, що ми спеціально планували його появу до виходу моєї книги про вампірів, котра з'явиться цього тижня – бо і се, і те не дасть заснути.

– О, Саші точно в цьому не буде рівні. Ти *щасливий*?

– Трохи наляканий, але щасливий! Звісно ж, так! Повертайся додому, місіс Крільчихо¹, і привези нам *його*!

Тут слід пояснити, що Меггі і Дуглас Сполдінги були безнадійними романтиками. Іще задовго до того, як заочно наректи Сашу, вони, обожнюючи дует Лорела і Гарді², називали одне одного Стен і Оллі. Уся кухонна техніка, пилосос та

¹ Найімовірніше, алюзія на казки про Кролика Пітера англійської дитячої письменниці Беатріс Поттер (Beatrix Potter, 1866–1943), які в англomовному світі стали бестселерами.

² Стен Лорел (Stan Laure, 1890–1965) і Оллі Гарді (Oliver Hardy, 1892–1957) – один із найвідоміших комедійних дуетів у кіно 1-ї пол. XX ст.

навіть консервний ніж у їхньому помешканні мали своє ім'я, не кажучи вже про різні частини тіла, але це трималося в секреті від сторонніх.

Тож Саша як суб'єкт, присутність якого незабаром мала перерости в дружню прихильність, не був винятком. І коли врешті він почав заявляти про себе, вони геть не здивувались. По-іншому й не могло бути в їхньому шлюбі, заснованому на коханні, а не на грошах.

Колись, казали вони, коли у них буде машина, вона також матиме ім'я.

Пізними вечорами вони говорили про це та про десятки інших речей. Поговоривши вволю про життя, вони гордо всідалися в ліжку, підклавши під спину подушки – так ніби чекали на майбуття, що мало з'явитись просто *зараз*. Вони сиділи і чекали, неначе в спиритичному сеансі, сподіваючись, що їхній мовчазний маленький нащадок прокаже свої перші слова вже на світанку.

– Мені подобається наше життя, – сказала Меггі, – воно подібне на гру. Сподіваюсь, вона ніколи не скінчиться. Ти зовсім не схожий на інших чоловіків, які п'ють

пиво і грають у карти. Цікаво, чи багато існує подружніх пар, у котрих все життя – гра?

– Таких більше нема. Пам’ятаєш?

– Що?

Він відкинувся на подушці і втупився у стелю, подумки викреслюючи на ній ланцюжок споминів.

– День нашого одруження.

– Так!

– Наші друзі підвезли нас і висадили біля аптеки на пірсі, щоб ми купили тюбик зубної пасти та щітки – цінні придбання для нашої шлюбної подорожі... Одна щітка була червоною, а інша – зеленою, щоби прикрасити нашу порожню ванну кімнату. Повертаючись уздовж берега назад, тримаючись за руки, ми раптом помітили позад себе двох маленьких дівчаток і хлопчика, які затягнули:

*З днем одруження вас,
з днем одруження вас,
з днем одруження, з днем одруження,
з днем одруження вас!¹*

¹ Вочевидь, на мотив «Happy birthday to you».

І вона тихенько наспівала мотив. Він приєднався до неї, згадуючи, як вони зашарілися від задоволення, чуючи дитячі голоси, але продовжували йти, відчуючи, що вони смішні, хоча й дуже щасливі.

– Але як вони здогадалися? Невже в нас був *вигляд* щойно одружених?

– Але вже точно не за одягом! Як ти гадаєш, може, це було написано на наших обличчях? Посмішки, від яких боліли щелепи. Нас так і розпирало від щастя, і це їм передалося.

– Милі діти! Я й досі чую їхні голоси.

– І ось ми тут, сімнадцять місяців опісля.

Він пригорнув її до себе і почав вдивлятися в їхнє майбутнє, що, здавалося, темніє на стелі.

– А ось і я, – пробурмотів голос.

– Хто? – перепитав Дуглас.

– Я, – прошепотів голос. – Саша.

Дуглас поглянув на незворушні губи дружини.

– Отже, ти врешті вирішив заговорити? – запитав Дуглас.

– Так, – почувся шепіт.

– А ми саме метикували, коли ж почуємо тебе, – промовив Дуглас і лагідно пригорнув до себе дружину.

– Бо вже час, – знову прошепотів голос. – Отже, це я.

– Ласкаво просимо, – сказали вони разом.

– А чому ти не озвався до нас раніше? – запитав Дуглас Сполдінг.

– Бо не був певний, що я вам *до вподоби*, – прошепотів голос.

– Чому ти *так* вважав?

– Спочатку я був переконаний в цьому, потім – ні. Колись я був лише ім'ям. Пам'ятаєте, я був готовий з'явитися ще минулого року. Але тоді я вас налякав.

– Ми були без копійки, – спокійно промовив Дуглас. – І самі були дуже налякані.

– Але що страшного в житті? – запитав Саша. І губи Меггі затремтіли. – Тут *інше*. Страшно *не існувати* взагалі. Бути небажаним.

– Навпаки, – Дуглас Сполдінг пересунувся на подушці так, щоби бачити профіль дружини: її очі були заплющені, а дихання рівне.

– Ми любимо тебе. Але минулого року був просто не час. Розумієш?

– Ні, – прошепотів Саша. – Я розумію лише те, що ви мене не хотіли. А тепер *захотіли*. Але мені вже пора.

– Але ж ти щойно *з'явився!*

– Проте я вже йду.

– Не йди, Сашо! Залишся!

– До побачення, – і кволий голос затих. – Усе, бувайте.

І тиша. Меггі розплющила очі й промовила:

– Саша зник.

– Цього *не може* бути!

У кімнаті було тихо.

– Це *неможливо*, – сказав Дуглас. – Це ж лише гра.

– Більше, ніж гра. О Боже, як же мені холодно! Зігрій мене!

І він ворухнувся, щоби пригорнути її.

– Все гаразд!

– Ні. В мене дивне відчуття, що все це було насправді.

– Це і є насправді. Саша нікуди *не по-дівся!*

– Нам слід щось робити. Допоможи мені.

– Допомогти? – і він притис її до себе ще міцніше, і навіть заплющив очі, а потім гукнув: – Сашо!

Мовчання.

– Я знаю, що ти тут. Ти не можеш сховатися.

І його рука порухалась у тому напрямку, де мав бути він.

– Послухай! Скажи щось. Не лякай нас, Сашо! Ми й самі не хочемо лякатися і не прагнемо лякати тебе. Нас лише трое проти усього світу. Сашо?

Тиша.

– То що? – прошепотів Дуглас.

Меггі зробила вдих і видих.

Вони почекали.

– Так?

У нічному повітрі почулося легке, наче подих, коливання.

– Так!

– Ти повернувся! – разом вигукнули вони.

Знову мовчання.

– То ви мені раді?

– Раді!

І так минула ніч, і день, і ще одна ніч, а потім день наступний, і була ще купа днів, але найголовнішими були ночі, коли він намагався заявити про себе, пропищати свою думку, і ці спочатку ледве зрозумілі фрази ставали все розлогішими, впевненішими і чіткішими; а поки вони завмирили в очікуванні: то вона ледь ворухне губами, то він підхопить її порух, і кожен з них випромінював тепло і щирість, стаючи живим рупором. І слабкий голосок перекочовував із одного язика на інший, інколи перериваючись через лагідні вибухи сміху, бо вони самі усвідомлювали, наскільки кумедно це виглядає збоку. Вони ніколи не знали, що ще скаже Саша, але дозволяли йому виговоритись аж до світанку, а потім засинали із посмішкою на губах.

– То як щодо Геловіна? – запитав він десь на шостому місяці.

– Геловіна? – здивувались вони.

– Хіба це не свято смерті? – пробурмотів Саша.

– Так, але...

– Я не певен, що хотів би народитись саме того вечора.

– А коли б ти *хотів* народитися?

Тиша, бо Саша розмірковував.

– В ніч Гая Фокса¹, – нарешті шепнув він.

– Гая Фокса???

– Це ж феєрверки, Порохова змова, Парламент, чи не так? «Пам'ятна розрада – П'яте листопада»²?

– Гадаєш, зможеш почекаати до того часу?

¹ Гай Фокс (Guy Fawkes, 1570–1606) – англійський дворянин-католик, найвідоміший учасник невдалої Порохової змови проти англійського короля Якова I; під будівлею парламенту планувалось підірвати 36 бочок з порохом, але змова була викрита, відтак 5 листопада 1605 р. Фокса було заарештовано та четвертовано. Англійським парламентом був прийнятий закон про святкування 5 листопада «Дня подяки за порятунок». З часом день трансформувався в ніч і з'явилася традиція святкування «Ночі Гая Фокса». «Ніч Гая Фокса» («Ніч Вогнищ», «Ніч Феєрверків») досі відзначається у багатьох англломовних країнах 5 листопада. Слово «guу» стало означати опудало Фокса, яке спалювали в річницю змови.

² Початковий рядок англійської народної пісні «Remember, remember the fifth of November», що виникла у XVII ст.

– Спробую. Не думаю, що готовий розпочати з черепів та кісток. Порох мені більше до вподоби. І я би міг про це написати.

– Ти хочеш стати письменником?

– Роздобудьте мені лише друкарську машинку та стос паперу.

– І ти не даватимеш нам спати своїм *клацанням* по клавішах?

– Ну, тоді хоча б олівець, ручку і блокнот!

– Згода!

Отак усе вирішилось, а тим часом дні вишиковувались у тижні, а тижні перейшли з літа у перші дні осені, а Сашин голос усе міцнішав, як і його серцебиття та поштовхи рук і ніг. Іноді під час сну Меггі будив його голос, і вона торкалася рукою свого рота, звідки виривались його власні враження про сон.

– Ну-ж бо, Сашо, відпочинь! Спи!

– Спати, – сонно відповідав він. – Спати... – і затихав.

* * *

– На вечерю, будь ласка, свинячі котлети!

– І жодних солоних огірків з морозивом? – перепитували вони в один голос.

– Свинячі котлети! – вперто казав він, і минало ще багато днів і світанків, коли врешті він замовляв: – Гамбургери!

– На сніданок?

– З цибулею, – уточняв він.

До кінця жовтня залишався один день, і тоді...

Геловін добіг кінця.

– Дякую, – сказав Саша, – за те, що допомогли мені перескочити через нього. Що нас чекає у найближчі п'ять ночей?

– Гай Фокс!

– О, так! – кричав він.

І п'ятьма днями пізніше, за хвилину по півночі, Меггі підвелася, пішла у ванну, а тоді розгублена повернулася назад.

– Любий, – сказала вона, присідаючи на краєчок ліжка.

Напівсонний Дуглас Сполдінг обернувся до неї.

– Так?

– Який сьогодні день? – прошепотів Саша.

– Нарешті Гай Фокс. То й що?

– Я не зовсім добре почуваюся, – сказав Саша. – Та ні, я сповнений сил. Я бадьорий і жвавий. І готовий вийти назовні. Час прощатися. Чи то вітатися? Що я маю на увазі?

– Кажи вже прямо.

– Чи є якісь сусіди, котрі будь-якої миті змогли би відвезти нас у лікарню?

– Так.

– То зателефонуйте їм, – промовив Саша.

І вони зателефонували сусідам.

Вже у лікарні Дуглас поцілував його в те місце, де мав би знаходитися Сашин лоб, і прислухався.

– Тут було непогано, – сказав Саша.

– Ти мав усе найкраще!

– Ми більше не говоритимемо. До побачення!

– До побачення! – відповіли вони.

На світанку звідкілясь почувся слабкий крик. І невдовзі потому Дуглас увійшов в лікарняну палату дружини. Вона поглянула на нього і сказала:

– Саші немає.

– Я знаю, – сказав він спокійно.

– Але він замовив словечко, і ось тепер тут є хтось інший. Поглянь.

І він підійшов до ліжка, а вона відгорнула кутик ковдрочки.

– Здуріти можна!

Він поглянув на маленьке рожеве личко й очі, які на мить зблиснули яскраво-блакитним і враз заплющилися.

– Хто це? – спитав він.

– Твоя донька. Познайомся, це – Олександра.

– Привіт, Олександро!

– А знаєш, як буде Олександра скорочено?

– Як?

– Саша, – сказала вона.

Він обережно торкнувся крихітної щічки.

– Привіт, Сашо, – сказав він.